

БИБЛИОТЕКИТЕ И МЯСТОТО ИМ В ОБЩЕСТВОТО НА ЗНАНИЕТО

Надя Карачоджукова
НБКМ

Отличителна черта на съвременното общество става все по-динамичната промяна в условията на живот. За първи път в историята поколението на вещите и идеите се сменя по-бързо от едно човешко поколение. По своята значимост процесът може да бъде сравнен с индустриалната революция от 18 и 19 в. Тази промяна се изразява в небивало досега многообразие, което на практика засяга всички страни на обществения живот. Динамичните изменения в цялата заобикаляща човека среда пораждат различни наименования на обществото, в което преминава нашият живот. То се нарича “постиндустриално общество”, “техническо общество” и др., и наложилите се вече термин “информационно общество”.

Информационното общество е нова социално-икономическа организация на обществото. Тя се характеризира с високо развити информационни и телекомуникационни инфраструктури, даващи възможност за използване на интелектуалните ресурси, с което се осигурява устойчивото развитие на цивилизацията. Преходът към информационно общество предполага коренно изменение на цялата икономическа система, създаването на принципно нови социални мотивации и технологични възможности, широко практическо използване на иновациите и знанията за повишаване на производителността на труда и подобряване на качеството на живот.

От 2000 г. обществото все по-често се определя като общество на знанието. За първи път това става на Лисабонската среща през март 2000 г. Тогава ръководителите на страните-членки на Европейския съюз констатираха, че европейската икономика все повече се превръща в дигитална икономика. Поради тази причина те поставят нова цел пред ЕС – до 2010 г. да се изгради конкурентно общество, основаващо се на знанието. Обществото на знанието е общество, което трябва да подобри качеството на живот, професионалните умения на трудещите се, да повиши конкуренцията в обслужването и производството.

Закономерна реакция на този процес е Световната среща на върха за информационното общество, проведена в Женева през 2003 г. На тази среща по предложение на ЮНЕСКО се налага концепцията за “общество на знанието”. Двата термина са взаимно допълващи се, но докато идеята за информационно общество е свързана с технологичните иновации, то понятието “общество на знанието” включва социалните, културните, икономическите, политическите и правните аспекти на прехода.

Една от характерните черти на обществото на знанието е непрекъснатото образование и преквалификация като важна част от съхраняването на социалния статус на личността. Съдбата на всеки човек зависи от способностите му своевременно да намира, получава, адекватно да възприема и качествено да използва новата информация. На преден план излиза проблемът за специалната подготовка на човека за живот в новото общество на знанието, в което той трябва да бъде информационно грамотен. Новите изисквания налагат формиране на творчески, креативно мислещи личности, способни да взимат самостоятелни решения в условията на противоречива, разнородна и динамично променяща се информационна среда.

Образованието в традиционния си вид и в своите нови форми е ключов фактор към създаването на такива личности. На преден план се извежда идеята за “обучение през целия живот” или т.нар. “продължаващо обучение”. Концепцията за продължаващото обучение е неразривно свързана с идеята за “компетентността”, въведена в началото на 90-те години на миналия век. Това е комбинация между знанията и приложението им в практиката или способността на човек адекватно да използва придобитите знания и умения в работната си среда. За да се придобият тези умения е необходима непрекъснатата подготовка в професионален план.

За да бъдат конкурентоспособни в глобалното общество на знанието, европейските страни трябва да инвестират повече в най-ценния си ресурс - своите граждани. На Лисабонската среща продължаващото обучение е прието като основен компонент на европейския социален модел. Производителността и конкурентоспособността на европейската икономика зависят пряко от наличието на високообразована, квалифицирана и адаптивна работна сила, която е в състояние да се справи с настъпващите промени. Акцентирането върху разпространението на ученето през целия живот и усъвършенстването на образователната система са основен фактор за повишаване качеството на човешките ресурси и ръста на производителността.

Асоциацията на европейските библиотеки EBLIDA излиза със становище за ролята на библиотеките в процеса на продължаващо обучение (1). В него се казва, че независимостта на индивида при придобиване на знания е много важна и библиотеките могат да имат фундаментална роля в изграждането на стратегията за развитие на продължаващото обучение. Те са не само място за обслужване, но и активен партньор, който осигурява професионално ръководство, обучение и достъп до глобалните ресурси от едно място.

Различните форми на обучение и квалификация, изискват определени знания за търсене на необходимата информация и

библиотеките могат да бъдат посредник между потребителите и информационните ресурси.

Своята позиция EBLIDA изразява с Писмо до министерствата на образованието и културата на Европейския съвет (2002 г.)

Съществуват три основни стълба на информационно осигуряване:

Първият е достъп до информация - библиотеките осигуряват достъп до голяма част от глобалните ресурси, използвайки както традиционните носители на информация, така и новите технологии. Когато участват в библиотечни мрежи, те споделят своите ресурси и ги правят широко достъпни.

Вторият е търсене и намиране на информация – този процес изисква специални умения и ако потребителите вече могат да се ориентират в традиционните източници на информация, те все още не са съвсем наясно как да използват компютъра и да навигират в десетките различни интерфейси на бази, енциклопедии и др. Библиотекарят може да бъде медиатор между потребителя и доставчика на информация. Професионалните му умения и съвети ще помогнат за намирането на търсената информация.

Третият е оценяване на качеството на информация – свободният достъп до ресурсите в Интернет осигурява намирането на огромно количество информация, но без традиционните стандарти за качество и достоверност. Професионалистът предлага експертно ръководство в идентифицирането и качеството на ресурсите, което дава възможност на потребителя да използва максимално ефективно глобалната мрежа.

ИФЛА също се включва в процеса на продължаващо обучение. С Хамбургската декларация през 2000 г. стартира Проект за ролята на публичните библиотеки в продължаващото обучение, който завършва през 2003 г. на конференцията на ИФЛА в Берлин (2).

По време на Срещата на върха в Женева през 2003 г. се провежда и специално съвещание на ИФЛА на тема “Библиотеките и информационното общество”. Целта на това съвещание е да се покаже ролята на библиотеките в съвременните процеси. Библиотекарите поддържат концепцията за “общество на знанието”. Тази концепция се основава на четири принципа: културно разнообразие; равни права за образование; свободен достъп до информация; свобода на мненията. В обществото на знанието достъпът до информация трябва да бъде качествен, разнообразен и надежден. Тук е водещото място на библиотеките. Има няколко причини те да се открояват от други подобни институции:

Първо: Библиотеките са най-демократичната информационна институция. Това е така, защото в тях потребителят не се третира като

обект на информационно въздействие, както например в масмедииите, а е субект, свободно управляващ своя избор.

Второ: Информационният ресурс на библиотеките не е ограничен от времето и пространството. Големите библиотеки от една страна са хранилища на документи, на всичко, което е създадено и се създава, а от друга страна, благодарение на съвременните технологии, те са врата към света на информацията.

Трето: Фондовете на публичните библиотеки са най-релевантни на потребностите на населението. Библиотеките акумулират цялата информация и осигуряват на гражданите достъп до нея, с което обезпечават изпълнението на задълженията им в структурите на местното самоуправление.

Като социален институт библиотеката изцяло отговаря на характеристиките на обществото на знанието – достъпна е до широк брой хора и отговаря на потребностите на населението. Ролята на библиотеката е полифункционална, т.е. тя е не само информационен център, но и място за обучение и културна дейност.

Каква е политиката на българското правителство за създаване на условия за преминаване към общество на знанието?

С Постановление № 40 от 1998 г. Министерският съвет се създава Координационен съвет по проблемите на информационното общество (КС). През 1999 г. този съвет разработва **Стратегия за развитие на информационното общество в Република България (3)**. С нея се определят националните приоритети за преход към информационно общество в законодателен, технологичен, икономически и социален план и се очертават основните произтичащи от тях дейности. В документа е съчетана концепцията за ИО, разработена от Европейския съюз, с националните интереси и специфичните за страната ни условия.

В частта за библиотеките се казва: нужно е да се модернизира библиотечната система и да се осигури широк достъп до нея. В обществото на знанието библиотеките трябва да осигуряват лесно и бързо необходимите библиотечно-информационни ресурси не само за образователни и научноизследователски цели, но и за индивидуалните потребности на гражданите. Това изисква модернизиране и отваряне към света посредством:

- изграждане на телекомуникационни връзки между библиотеките и осигуряване на достъп до Интернет;

- изграждане на интегрирани библиотечни системи, които да обхващат всички библиотечно-информационни процеси и да поддържат технологичните връзки между тях;
- съставяне на машинни каталози, които да представят в реално време достъп за вътрешни и външни потребители;
- създаване на бази данни на CD ROM за междубиблиотечен обмен и за ползване от читателите на място в библиотеките;
- предоставяне от по-големите български библиотеки на достъп до техните бази данни чрез Интернет, като в по-голямата си част са безплатни;
- предоставяне от библиотеките на възможност за достъп до чужди каталози и бази данни чрез Интернет.
- информационна обработка на създадените културни фондове и архиви

Агенцията по заетостта към Министерството на труда и социалната политика изработва **Национална стратегия за продължаващото професионално обучение за периода 2005-2020 г.** (4). В нея се отбелязва, че България, е поставена пред важна задача - да се осигурят такива условия за професионална подготовка, които да дават възможност за непрекъснато поддържане качеството на работната сила и нейната пригодност за заетост в съответствие с изискванията на пазара на труда и икономиката на знанието. Тази задача може да се изпълни чрез продължаващото професионално обучение за всички, при равен достъп и равни условия.

В Стратегията се казва, че една от целите за нейното изпълнение е постигане на висока култура на ученето чрез информиране, консултиране и ориентиране. Необходимо е подобряване достъпа до електронно обучение чрез изграждане на инфраструктури като гъвкава форма на обучение и стимул за развитие на продължаващото професионално обучение.

От казаното дотук мисля, че в отговор на задачите, които си поставя нашето правителство, Съюзът на библиотечните и информационни работници е необходимо да инициира създаването на стратегия за активно участие на библиотеките в процеса на продължаващо обучение, който е част от изграждането на обществото на знанието.

По данни на Центъра за икономическо развитие само 1,1% от българите на възраст между 25 и 64 г. продължават да учат, докато в ЕС те са 10,8 %. България изостава по заетост на хората на възраст между 55 и 64

г. Бъдещото ни членство в ЕС изисква промени в тази област и за напред ще се отдава все по-голямо значение на процеса за продължаващо обучение. Тук е и мястото на библиотеките. Те трябва да се насочат към потребители в активна творческа възраст. Идеята за общество на знанието включва и по-възрастната част от обществото. Това са хора, които не могат да бъдат изолирани, напротив тяхната активност и умения трябва да се използват като им се дава възможност да развиват интересите си в рамките на това общество.

Традиционната функция на библиотеките да събират, съхраняват и предоставят информация на традиционни носители на информация не трябва да се забравя. Независимо, че високите технологии стават неотменна част от живота на съвременния човек, търсенето и използването на книгата като носител на информация не е намаляло. Част от потребителите на библиотеката предпочитат познатите средства за получаване на знания. Политиката на комплектуване и занапред трябва да задоволява интересите и на потребителите, които искат да продължат своето обучение по този начин.

В обществото на знанието библиотеките са нещо повече от хранилища на книги. Те осигуряват достъп до информация на голям брой студенти, научни работници, продължаващи квалификацията си потребители и представители на местната власт. Библиотеките са активни партньори, които могат да осигурят достъп и професионално ръководство при използването на глобалните ресурси.

1. www.eblida.org/lobby/monitoring/lifelong/index.htm
2. www.ifla.org/IV/ifla68/papers/172-091e.pdf
3. www.daits.government.bg/upl/file_20060406120702_3de4960be11de13.doc
4. www.navet.government.bg/Sections/conedu/strategy_prof_edu-2005-10.pdf